

УДК 378.147 : 373.67

[https://doi.org/10.52058/2786-5274-2024-2\(30\)-1221-1230](https://doi.org/10.52058/2786-5274-2024-2(30)-1221-1230)

Красовська Ольга Олександрівна доктор педагогічних наук, професор кафедри теорії та методик початкової освіти, ПВНЗ «Міжнародний економіко-гуманітарний університет імені академіка Степана Дем'янчука», вул. Соборна, 321, м. Рівне, 33020, тел.: (067) 254-03-54, [https:// orcid.org/0000-0002-1394-1374](https://orcid.org/0000-0002-1394-1374)

Веремчук Алла Петрівна кандидат педагогічних наук, доцент кафедри педагогіки початкової, інклюзивної та вищої освіти, Рівненський державний гуманітарний університет, вул. Степана Бандери, 12, м. Рівне, 33000, тел.: (0362) 264869, [https:// orcid.org/0000-0002-3458-9584](https://orcid.org/0000-0002-3458-9584)

Олевський Тарас Романович здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти, ПВНЗ «Міжнародний економіко-гуманітарний університет імені академіка Степана Дем'янчука», вул. Соборна, 321, м. Рівне, 33020, тел.: (068) 831-14-61, [https:// orcid.org/0000-0002-1394-1374](https://orcid.org/0000-0002-1394-1374)

ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ДО ПРОФЕСІЙНОГО САМОРОЗВИТКУ ЗАСОБАМИ НЕФОРМАЛЬНОЇ ОСВІТИ

Анотація. Зміст статті має на меті окреслити роль та шляхи формування готовності майбутніх фахівців до особистісного та професійного саморозвитку засобами формальної, неформальної та інформальної освіти. Готовність до особистісно-професійного саморозвитку фахівця – це якість, яка передбачає усвідомлений та цілеспрямований процес як особистісного, так і професійного самовдосконалення для творчої самореалізації у процесі якісного здійснення професійної діяльності з метою реалізації фахових вимог. Мета неперервної освіти дорослих – це цілісний розвиток особистості протягом життя, підвищення її професійної і соціальної адаптації в суспільстві, розвиток її здібностей і можливостей. Зміст освіти дорослих орієнтовано на випереджувальний розвиток, професійне самовдосконалення власних навичок і якості дорослих. Результатом цього процесу має стати особистість, яка розвивається, підготовлена до професійної діяльності, має сформовані пізнавальні запити, здатна самостійно планувати і реалізовувати поставлені значущі цілі.

Розширення застосування неформальної та інформальної освіти може бути корисним для нашого суспільства і сприятиме: становленню демократизації, розвитку громадської активності та лідерства; вирішенню проблеми дозвілля молоді, дорослих та літніх осіб; можливості швидко

реагувати на потреби ринку праці та послуг; зростанню мотивації учасників навчально-виховного процесу; вихованню почуття причетності до суспільних перетворень у державі, поєднанню свободи і відповідальності; можливості самостійного вибору часу, місця і тривалості навчання. Розуміючи значення неформальної та інформальної освіти в Україні, уряд вніс доповнення до «Закону про освіту» (2017) про визнання неформальної та інформальної освіти дорослих обов'язковою інтегральною складовою системи неперервної освіти, яка сприятиме подальшій варіативності освітніх можливостей дорослих для саморозвитку і самовдосконалення.

Ключові слова: готовність до професійного саморозвитку, формальна освіта, неформальна освіта, інформальна освіта, освіта дорослих.

Krasovska Olha Olexandrivna Doctor of Pedagogical Sciences, Profesor of the Department of Theory and Methods of Primary Education, Academician Stepan Demianchuk International University of Economics and Humanities, Soborna St., 321, Rivne, 33020, tel.: (067) 254-03-54, <https://orcid.org/0000-0002-1394-1374>

Veremchuk Alla Petrivna Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor of the Department of Pedagogy of Primary, Inclusive and Higher Education, Rivne State University of Humanities, 12 Stepan Bandera Street, Rivne 33000, Ukraine tel.: (0362)264-869, <https://orcid.org/0000-0002-3458-9584>

Olevskiy Taras Romanovych holder of the third (educational and scientific) level of higher education, Academician Stepan Demianchuk International University of Economics and Humanities, Soborna St., 321, Rivne, 33020, tel.: (098) 100-18-08, <https://orcid.org/0000-0002-1394-1394>

FORMATION OF READINESS OF FUTURE SPECIALISTS TO PROFESSIONAL SELF-DEVELOPMENT BY MEANS INFORMAL EDUCATION

Abstract. The content of the article aims to outline the role and ways of forming the readiness of future specialists for personal and professional self-development by means of formal, informal and informal education. Readiness for personal and professional self-development of a specialist is a quality that involves a conscious and purposeful process of both personal and professional self-improvement for creative self-realization in the process of quality professional activity in order to fulfill professional requirements. The purpose of continuous education of adults is the integral development of the individual during his life, the improvement of his professional and social adaptation in society, the development of his abilities and opportunities. The content of adult education is focused on anticipatory development, professional self-improvement of one's own skills and

qualities of adults. The result of this process should be a person who develops, is prepared for professional activity, has formed cognitive requests, is able to independently plan and implement set significant goals.

Expanding the use of non-formal and informal education can be useful for our society and will contribute to: the formation of democratization, the development of public activity and leadership; solving the problem of leisure time for young people, adults and the elderly; the ability to quickly respond to the needs of the labor market and services; increasing motivation of participants in the educational process; fostering a sense of involvement in social transformations in the state, combining freedom and responsibility; the possibility of independent choice of time, place and duration of study. Understanding the importance of non-formal and informal education in Ukraine, the government made an addition to the "Law on Education" (2017) on the recognition of non-formal and informal education of adults as a mandatory integral component of the system of continuous education, which will contribute to the further variability of educational opportunities for adults for self-development and self-improvement.

Keywords: readiness for professional self-development, formal education, informal education, informal education, adult education.

Постановка проблеми. Забезпечення освіти дорослих в Україні стає загальнодержавною проблемою, яка має важливе політичне, економічне та соціальне значення. Відповідно до сучасних уявлень, освіта дорослих – це галузь освіти, яка розкриває соціально-економічні проблеми адаптації дорослої людини до перетворень, що відбуваються в суспільстві, та основні закономірності навчально-виховного процесу дорослої людини. На сучасному етапі освіта дорослих знаходиться в стадії первинного визначення і становлення, тільки починають обґрунтовуватися її основні поняття і підходи.

Специфічними особливостями дорослої людини як суб'єкта навчального процесу є: наявність життєвого та професійного досвіду, який стає джерелом освіти безпосередньо для дорослої людини та її колег; прагнення до самоосвіти, самовиховання, саморозвитку; усвідомлення себе як самостійної, самокерованої особистості; прагнення до негайної реалізації набутих знань. Унаслідок цього доросла людина здатна бути не тільки відповідальною за своє навчання, а й бути ініціатором особистого навчання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема професійного саморозвитку особистості завжди була у пріоритеті наукових досліджень учених. Це підтверджено підвищеною увагою як зарубіжних, так і вітчизняних учених, які питання саморозвитку особистості вивчали різносторонньо, досліджуючи сутнісні особливості та умови означеного процесу. Фундаментальним теоретико-методичним підґрунтям цієї проблеми є наукові праці вітчизняних і зарубіжних учених, у яких виокремлено такі напрями розв'язання окресленого питання: теоретико-методологічні основи професійної підготовки

А. Алексюка, Г. Васяновича, С. Гончаренка, І. Зязюна, А. Лігоцького, Н. Ничкало, С. Сисоєвої; порівняльно-педагогічні дослідження вищої освіти Н. Абашкіної, С. Вітвицька, В. Зубка, А. Козакова; вищої медичної освіти І. Булах, Ю. Вороненка, Б. Криштопи, Л. Романішиної, Я. Цехмістра, В. Шатило, М. Шегедин; професійний саморозвиток майбутнього фахівця (І. Романишин, М. Савчин), забезпечення функціонування інноваційних технологій в освітній галузі (В. Бабаліч, Т. Бондар, Г. Власюк, Г. Голобородько, М. Гончаренко, О. Гончаренко, В. Горошук, Н. Завидівська, Д. Касенюк, Т. Кириченко, А. Турчак, В. Язловецький); порівняльні дослідження у галузі вищої освіти Ю. Поляченко, В. Передерій, А. Волосовець, В. Москаленко; формування професійної компетентності фахівця у зарубіжній науці М. Smith, М. Mulder, Т. Weigel і К. Collins.

Мета статті. Окреслити роль та шляхи формування готовності майбутніх фахівців до особистісного та професійного саморозвитку засобами формальної, неформальної та інформальної освіти.

Виклад основного матеріалу. Формування та розвиток безперервної освіти дорослих в Україні слід розглядати як важливу складову формування громадянського суспільства, соціальної та правової держави; систему, що сприяє соціально-культурному розвитку та зростанню добробуту людей. Нормативно-правове забезпечення самоосвітньої діяльності фахівців базується на засадах законодавчих актів і концепцій. Закон «Про освіту дорослих» визначає правові, організаційні та економічні засади функціонування і розвитку освіти дорослих як системи освітніх заходів та практичної діяльності, спрямованих на оволодіння дорослою особою знаннями, вміннями та навичками шляхом формальної, неформальної та інформальної освіти з метою особистісного та професійного розвитку, адаптації до соціальних, економічних та інших змін у суспільстві, створює умови для ефективної співпраці всіх заінтересованих сторін з метою реалізації права дорослої особи на безперервне навчання впродовж життя для задоволення її особистісних потреб з урахуванням пріоритетів суспільного розвитку та запитів економіки.

Як зауважує В. Андрущенко, неформальна освіта – це самоосвіта вільних особистостей. Інколи її називають «освітою дорослих». Про неї говорять і як про «освіту впродовж життя». Вчений акцентує увагу на високому рівні свободи, якою кожен має розпоряджатись вільно. Відповідальність за власну освіту та культурний розвиток особистість цілком і повністю бере на себе. Широкий спектр вибору розширює горизонти творчості, пізнавального пошуку, можливості прориву у незвідане. Одночасно він підвищує ризики похибки у виборі напряму пізнання, саморозвитку та творчості [1, с.5].

Неформальна й інформальна освіта дорослих — це вимога науково-технічного прогресу, який потребує постійного опанування новітніми техно-

логіями, заснованими на інноваційних знаннях; це вимога інформаційного суспільства, головною ознакою якого є постійні оновлювальні знання. Людина в усі періоди свого життя здатна набувати нових знань, розширювати світогляд, оволодівати новими і сумісними професіями.

Мета неперервної освіти дорослих у системі формальної, неформальної та інформальної освіти — це цілісний розвиток особистості протягом життя, підвищення її професійної і соціальної адаптації в суспільстві; розвиток її здібностей і можливостей. Зміст освіти дорослих орієнтовано на випереджувальний розвиток, професійне самовдосконалення власних навичок і якості дорослих. Результатом має стати особистість, яка розвивається, підготовлена до діяльності, має сформовані пізнавальні запити, здатна самостійно планувати і реалізовувати поставлені цілі. Визнання неформальної та інформальної освіти допоможе підвищити мотивацію до самої освіти; актуалізує потребу в розробленні якісної відкритої системи післядипломної освіти, забезпечить кожному вільний доступ до інформації про освітні можливості та сприятиме застосуванню необхідних знань у сфері професійного й особистісного розвитку.

Особистісно-професійний розвиток науковці розкривають у контексті питань якості освітнього процесу, неперервної професійної освіти та навчально-методичної роботи. Дослідники вважають саморозвиток однією з ключових «особливостей» становлення професійного потенціалу, наголошуючи, що саме той, хто постійно навчається, аналізує свої професійні дії та вчинки. Разом з тим, О. Дубасенюк звертає увагу, що цим саморозвиток розуміється дещо звужено, тобто лише як головний засіб власного самоконтролю та самокорекції професійної діяльності, при цьому особистісний розвиток як професіонала набуває трохи другорядного значення [8, с.12].

Особистісно-професійний саморозвиток, на думку О. Аніщенко, виступає діяльністю, що реалізується за допомогою процесів опанування, упорядкування, систематизації досвіду для задоволення пізнавальних потреб особистості для здійснення нею різних видів діяльності, а також для постійного удосконалення та зростання. Професійно-особистісний саморозвиток особистості виступає фундаментальною здатністю особистості бути суб'єктом власного життя; уміннями перетворювати своє життя та діяльність щодо практичного перетворення; можливостями здійснювати особистісний вибір на основі власного пізнання [6, с. 12].

Готовність до особистісно-професійного саморозвитку фахівця – це якість, яка передбачає усвідомлений та цілеспрямований процес як особистісного, так і професійного самовдосконалення для творчої самореалізації у процесі якісного здійснення професійної діяльності з метою реалізації фахових вимог. Готовність до особистісно-професійного саморозвитку виступає цілеспрямованим процесом підвищення рівня професійної компетентності та розвитку особистісних професійно-значущих якостей, урахуванням зовнішніх соціальних вимог та умов професійної діяльності і власної програми розвитку.

Аналіз сутності готовності до професійно-особистісного саморозвитку, дозволяє виділити наступні її структурні компоненти:

- ціннісно-мотиваційний структурний компонент, який включає: систему цінностей та мотивів, що впливають на визначення спрямованості саморозвитку особистості;
- когнітивно-рефлексивний структурний компонент, який охоплює комплекс знань про сутність, особливості професійно-особистісного саморозвитку, розуміння ним специфіки власної самооцінки та самоконтролю особистих вчинків та дій, їх рефлексія;
- операційно-діяльнісний структурний компонент, що представлений сукупністю умінь, здатностей та здібностей, що дають змогу ефективно та успішно здійснювати власний професійно-особистісний саморозвиток.

Сьогодні створюється єдиний світовий освітній простір для демократичної освіти, яка ґрунтується на засадах нової філософії XXI століття, яка відстоює самостійне незалежне мислення особистості, її готовність до прийняття й розуміння думки іншого, а також спрямованість людей на об'єднання, згуртування для досягнення миротворчих цілей і добробуту громади, держави, суспільства, зауважує В. Луговий [3, с.8]. Такому підходу найбільше сприяє неформальна, інформальна освіта. Вона забезпечує відродження традицій громадянської освіти, провідних шляхів подолання проблеми соціального та освітнього відчуження певних категорій населення (інвалідів, переселенців); перенесення ідеї особистісного самовдосконалення у нові контексти і створення оптимальних умов для саморозвитку педагогів; активний розвиток і підтримка навчальної діяльності людей пенсійного віку.

Неформальна та інформальна освіта цікава тим, що вона зорієнтована на інтереси та потреби активного слухача; наближує освітні можливості до місця проживання слухачів, використовуючи мережу навчальних і консультаційних пунктів, інформаційних технологій. В Україні в процесі формування політики в галузі освіти довгий час враховувалася лише формальна освіта, а іншим двом категоріям не надавалося практично жодної уваги. Освіта впродовж життя робить неформальну та формальну освіту рівноправними учасниками процесу навчання. Особливості організації неформальної освіти, її гнучкість дають змогу розв'язувати найрізноманітніші освітні завдання: проблеми професійної підготовки дорослих, створення демократичного суспільства, виховання громадянина.

Розширення застосування неформальної та інформальної освіти може бути корисним для нашого суспільства і сприятиме: становленню демократизації, розвитку громадської активності та лідерства; вирішенню проблеми дозвілля молоді, дорослих та літніх осіб; можливості швидко реагувати на потреби ринку праці та послуг; зростанню мотивації учасників навчально-виховного процесу; вихованню почуття причетності до суспільних перетворень у державі, поєднанню свободи і відповідальності; можливості

самостійного вибору часу, місця і тривалості навчання. Розуміючи значення неформальної та інформальної освіти в Україні, уряд вніс доповнення до «Закону про освіту» (2017) про визнання неформальної та інформальної освіти дорослих обов'язковою інтегральною складовою системи неперервної освіти, яка сприятиме подальшій варіативності освітніх можливостей дорослих для саморозвитку і самовдосконалення.

Для сучасного фахівця, який бажає йти в ногу з часом і бути в тренді, ідея безперервної освіти допомагає вирішити цю проблему. І не дивно, адже сучасна наука розвивається настільки швидко, що часто професійні знання, здобуті людиною, вже за кілька років стають застарілими та потребують оновлення. Відгукуючись на виклики сьогодення та потреби фахівців, держава передбачила можливість безперервного навчання у новому Законі «Про освіту» (2017), відповідно до якого фахівець має можливість обирати один з видів освіти впродовж життя – формальну, неформальну чи інформальну. Як зазначено у доповненні до Закону «Про освіту» (2017), у статті 29 додати абзаци такого змісту: «За ступенем інституційної формалізації освіта може бути: формальною; неформальною; інформальною» [7].

Формальна освіта — це освіта інституціолізована, цілеспрямована, спланована за участю державних і визнаних приватних організацій і в цілому становить формальну освітню систему країни з надання освітніх програм і відповідних кваліфікацій, визнаних державою. Формальна освіта – це освіта, яка здобувається відповідно до освітніх ліцензованих програм закладів післядипломної освіти і передбачає досягнення здобувачами освіти заздалегідь визначених результатів навчання. Вона розширює й доповнює знання з фаху, які отримав спеціаліст, здобуваючи вищу освіту. Форми формальної освіти – очна: курси підвищення кваліфікації, семінари, творчі групи, тренінги, дистанційна: дистанційні курси, он-лайн конференції, вебінари, очно-дистанційна: поєднання очної та дистанційної форм навчання – очно-дистанційні курси.

Неформальна освіта – це освіта інституціолізована, цілеспрямована та спланована навчальним закладом без надання освітніх програм і кваліфікацій, визнаних національними органами управління освітою, або без кваліфікацій взагалі, і є додатковою, альтернативною та/або доповненою до формальної освіти в процесі освіти впродовж життя; слугує забезпеченню права осіб будь-якого віку на доступ до освіти, але не передбачає обов'язкової безперервної структурованої послідовності у здобутті освіти і може бути коротко-терміною і невеликої або великої інтенсивності, зокрема у формі короткотермінових курсів, семінарів, практичних занять. Неформальна освіта безпосередньо не приводить до формальних кваліфікацій. Визнані формальні кваліфікації можуть бути отримані завдяки освоєнню певної сукупності окремих програм неформальної освіти і відповідного визнання уповноваженим органом набутих знань, умінь, інших компетентностей.

Неформальна освіта – це освіта, яка здобувається, як правило, за освітніми програмами та не передбачає присудження визнаних державою освітніх кваліфікацій за рівнями освіти, але може завершуватися присвоєнням професійних та/або присудженням часткових освітніх кваліфікацій. Вона допомагає швидко і вчасно отримати необхідні знання відповідно до потреб тут і зараз. Форми неформальної освіти – очна: тренінги, майстер-класи, семінари, майстерні, дистанційна: дистанційні курси, вебінари.

Інформальна освіта, а саме самоорганізована освіта, самоосвіта – це освіта цілеспрямована і спланована, але не інституціоналізована, тобто менш організована, ніж формальна і неформальна освіта». Інформальна освіта або самоосвіта – це освіта, яка передбачає самоорганізоване здобуття особою певних компетентностей, зокрема під час повсякденної діяльності, пов'язаної з професійною, громадською або іншою діяльністю, родиною чи дозвіллям. Така навчальна діяльність не обов'язково цілеспрямована та структурована, не фіксується документально, але сприяє розширенню професійних знань та умінь і є однією з ключових компетентностей особистості. Форми інформальної освіти: одноразові лекції, відео–уроки, медіа-консультації, спілкування у сім'ї, з колегами, читання спеціалізованих журналів, телебачення, відео, незаплановані випадкові бесіди.

Інформальна освіта реалізується за рахунок власної активності в навколишньому культурно-освітньому середовищі, при цьому людина перетворює освітні потенціали суспільства в дієві чинники свого розвитку. Інформальна освіта може здійснюватися через цілеспрямоване спілкування, читання, перегляд передач, відвідування установ культури, подорожей тощо. Як і неформальна освіта, інформальна освіта не обмежується часовими рамками, необов'язково має систематичний характер, не має вікових, професійних чи інтелектуальних обмежень щодо учасників, її результати можуть зараховуватись у формальній освіті в порядку, який передбачений чинним законодавством.

Сьогодні Закон України «Про освіту» (2017) дозволяє фахівцю обирати будь-який з цих видів, проте найбільш оптимальним буде поєднання традиційних курсів підвищення кваліфікації в закладі післядипломної освіти, курсів, семінарів та інших заходів від неурядових установ, що дозволить швидко отримати потрібні знання та навички та самоосвіту, яка допоможе підвищити свій професійний рівень.

Поєднуючи різні види здобуття освіти можна ефективно будувати власну професійну траєкторію самоосвіти і саморозвитку.

1. Зареєструватися на курси підвищення кваліфікації в закладі післядипломної освіти за місцем проживання, адже в умовах конкуренції вони сьогодні пропонують слухачам цікаві й корисні заходи та навчальні матеріали.

2. Слідкувати за оголошеннями в соціальних мережах, підпишіться на новини від неурядових організацій, які здійснюють навчання вчителів,

відвідувати масові заходи – конференції, майстер-класи; складати для себе список заходів: тренінгів, дистанційних курсів, які дадуть максимум потрібних знань та навичок.

3. Скласти список компетентностей, якими ви б хотіли оволодіти в майбутньому, аби стати ще більшим професіоналом своєї справи чи просто втілити свою мрію в життя, наприклад, монтувати відео, створювати анімацію, писати есе, вишивати, швидко рахувати, завантажити підручники, відеоуроки, придбати необхідну літературу та розпочинати навчання.

Це дає можливість визначити неформальну освіту як освіту, яку людина програмує й здобуває для себе відповідно до власно ідентифікованих інтересів та потреб. Держава і суспільство мають заохочувати подібний підхід до освіти. Адже від рівня освіти особистості залежить ефективність і впорядкованість економічних, політичних і соціокультурних процесів, що здійснюються, участь особистості в них.

Висновки. Процес формування особистісно-професійного саморозвитку майбутніх фахівців відповідно до вищезазначених шляхів буде ефективним, якщо він удосконалюватиметься і матиме цілісний характер. Показниками сформованої готовності до особистісно-професійного саморозвитку є: рефлексія, загальні та спеціальні знання, здатність до власного саморозуміння, сформована цінність саморозвитку, постійне прагнення до власної самоактуалізації, мотивація професійної діяльності, здатність до власної самореалізації, загальні та організаційні уміння, комунікативні здібності. Перспективи подальших досліджень вбачаємо у розробленні організаційних форм і моделей розвитку особистісно-професійного потенціалу майбутніх фахівців в умовах формальної, неформальної та інформальної освіти.

Література:

1. Андрущенко В.П. Філософія неформальної освіти : проблеми та перспективи розвитку. Вища освіта України. 2013. №4. С. 5-9.
2. Біла книга національної освіти України / Т. Ф. Алексеєнко, В. М. Аніщенко, Г. О. Балл; за заг. ред. акад. В. Г. Кременя. Київ : Інформ. системи, 2010. 342 с.
3. Концептуальні засади розвитку освіти дорослих: світовий досвід, українські реалії і перспективи. /за ред. В.Г. Кременя, Н.Г. Ничкало. Київ: Знання України. 2018. 616 с.
4. Луговий В. І. Становлення безперервної освіти в країнах економічного співробітництва і розвитку. Вища освіта України. 2008. № 4. С. 7–9.
5. Освіта дорослих: світові тенденції, українські реалії та перспективи : монографія / За ред. Н.Г. Ничкало, І.Ф. Прокопенка. Харків: ФОП Бровін О.В., 2020. 546 с.
6. Особистісний і професійний розвиток дорослих: теорія і практика: монографія / за ред. Аніщенко О.В. Київ: ІПОД НАПН України. 2016. 354 с.
7. Про освіту : Закон України від 27 вересня 2017 №178–179. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>
8. Професійна освіта: андрагогічний підхід: монографія /за ред. О.А. Дубасенюк. Житомир: Вид. О. О. Євенок. 2018. 452 с.
9. Сисоєва С.О. Інтерактивні технології навчання дорослих. Київ: ВД «ЕКМО». 2011. 324 с.

References:

1. Andruchenko V.P. (2013) *Filosofiya neformalnoyi osvity : problem ta perspektyvy rozvytku* [Philosophy of non-formal education: problems and prospects of development] *Vycha osvita Ukrainy - Higher education of Ukraine*, 4, 5-9 [in Ukrainian]
2. Alekseenko T., Anishchenko V., & Ball H. (2010) *Bila knyha nacionalnoyi osvity Ukrainy* [The White Book of national education of Ukraine] V. Kremen (Eds.) Kyiv : Inform. systemy. [in Ukrainian]
3. *Konceptualni zasady pozvytku osvity doroslyh: svitovyy dosvid, ukrayinski realiyi i perspektyvy* [Conceptual foundations of the development of adult education: world experience, Ukrainian realities and perspectives] (2018) V.G. Kremen, N.G. Nychkalo. (Eds.) Kyiv: Znanya Ukrainy. [in Ukrainian]
4. Lugovyy V. (2008) *Stanovlenya bezperervnoyi osvity v krayinah ekonomichnogo spivrobitnytva I rozvytku* [Development of continuing education in countries of economic cooperation and development] *Vycha osvita Ukrainy - Higher education of Ukraine*, 4, 7-9 [in Ukrainian]
5. *Osvita doroslyh: svitovyy dosvid, ukrayinski realiyi i perspektyvy* [Adult education: global trends, Ukrainian realities and prospects] (2020) N.G. Nychkalo, I.F. Prokopenka. (Eds.) Harkiv: FOP Brovin O.V. [in Ukrainian]
6. *Osobystisnyy i profesiynny rozvytok doroslyh: teoriya i praktyka* [Personal and professional development of adults: theory and practice] (2016) Anichenko O.V. (Eds.) Kyiv: IPOOD NAPN Ukrainy. [in Ukrainian]
7. Zakon Ukrainy «Pro osvitu» : [The Law of Ukraine «On the education»] (n.d). zakon.rada.gov.ua. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19> [in Ukrainian]
8. *Profesiyna osvita : andragonistychnyy pidhid* [Professional education: andragogic approach] (2018) O.A. Dubasenuk (Eds.) Zhytomyr: Vyd. O.O. Yevenok. [in Ukrainian]
9. Sysoyeva S.O. (2011) *Interaktyvni tehnologiyi navcanya doroslyh. [Interactive technologies for adult learning]* Kyiv : VD «EKSMO». [in Ukrainian]